

POLEPTÁNÍ OKA SLOVASOLEM

Plk. MUDr. Luděk CIGÁNEK, kpt. MUDr. Dušan BARTOŠ
Oční oddělení Ústřední vojenské nemocnice v Praze
(náčelník: plk. MUDr. Luděk Cigánek)

Na našem oddělení provádíme od r. 1961 pravidelné vyhodnocování očních úrazů u vojáků z povolání a u vojáků základní služby. Oční úrazy rozdělujeme do 18 mechanismů.

Poleptání očí je za toto období vyhodnocováno vždy mezi nejčastějšími poškozeními.

K ryze vojenské činnosti, která k poleptání nejčastěji vede, patří údržba automobilní a ostatní vojenské techniky s používáním nejrůznějších druhů odmašťovacích prostředků. Jedním z nich je Slovasol. Jako odmašťovací prostředek byl do naší armády zaveden v r. 1963 a hned v následujícím roce jsme zaznamenali první případy poleptání očí.

Technické údaje

Slovasoly jsou látky patřící mezi tenzidy, jejichž hlavní vlastností je povrchová aktivita, to znamená, že snižují povrchové napětí. Stabilizují, nebo — v případě potřeby — ruší disperzní systémy, snižují tření, urychlují technologické procesy, ovlivňují fyzikálně mechanické vlastnosti materiálu. Tyto specifické vlastnosti jsou determinovány chemickou a fyzikální strukturou jejich molekul, které mají asymetrický dipolární charakter s výrazným dipólovým momentem. V zásadě vždy obsahují dvě protichůdné části, hydrofobní a hydrofilní. Látky s touto strukturou označujeme jako amfipatické. Tato difilnost, tj. přítomnost hydrofobních a hydrofilních součástí, způsobuje, že v roztoku tenzidů se uplatňují vzájemné interakce mezi jednotlivými molekulami tenzidu i mezi jednotlivými částmi tenzidu a rozpouštědla. Předmětem našeho zájmu se stal Slovasol S. Tato látka se vyrábí v CHZ WP Nováky. Používá se jako neionogenní emulgátor minerálních olejů a jako meziprodukt výroby kosmetických prostředků. Pro vojenské účely se používá jako přípravek k odmašťování automobilní a ostatní vojenské techniky.

Jde v podstatě o oxyetylovaný mastný alkohol, kondenzát lauryl alkoholu s etylenoxydem. Schéma oxyetylace, tj. připojování jedné nebo více molekul etylenoxydu ke sloučenině s aktivním vodíkem, je uvedeno na obr. 1.

Obr. 1. Schéma oxyetylace

Podle výrobce se jedná o husté kapalinné, sirupovité až tuhé voskovité hmoty, žluté až

hnědé barvy, velmi účinné detergenty rozpouštějící se v organických rozpouštědlech, olejích i ve vodě.

Slovasoly se dodávají v železných pozinkovaných sudech nebo konvích, skladují se v čistých, suchých, proti povětrnostním vlivům chráněných skladovacích prostorách, ve kterých nedochází k velkým teplotním výkyvům. Jakost je zaručena po dobu 1 roku. Při manipulaci je třeba používat běžné ochranné pomůcky — tj. ochranný štít a gumové rukavice.

Práce se Slovasolem

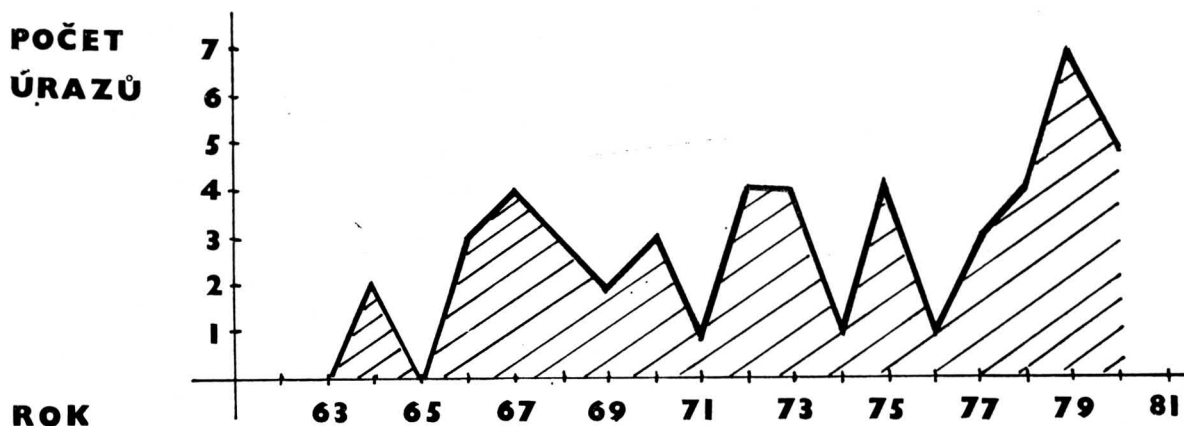
Slovasol S se ředí v poměru 1 : 10 s petrolejem nebo naftou a plní se do 50litrových tlakových lahví, pomocí kterých se přes difuzér nanáší postříkem na podvozky a motory automobilů nebo jiné vojenské techniky. Po 15 až 20 minutách působení se ostříká proudem vody.

Vlastní pozorování

Na našem oddělení jsme od r. 1961 hospitalizovali celkem 51 pacientů, vojáků základní služby, pro poleptání jednoho nebo obou očí Slovasolem. Informace z úrazové anamnézy byly téměř totožné. Při prvotním postříku Slovasolem ředěným naftou nebo petrolejem voják použil ochranné prostředky, tj. štít a rukavice, které poté odložil, a smývání proudem vody prováděl bez ochranných pomůcek. Tímto porušením bezpečnostních předpisů došlo k zasažení očí. To se projevilo během několika desítek vteřin silným pálením a řezáním. Následný výplach provedený přímo na pracovišti proudem vody obtížně zpravidla neodstranil. Stav se nelepšil ani opakovanými výplachy na ošetřovně útvaru, a proto byli postižení převezeni na naše oddělení.

Oční nálezy při přijetí

Světloplachost, blefarospasmus, epifora podle rozsahu poškození, kůže víček zarudlá, tarzální spojivky překrvené, smazaná kresba Meibomských žláz, na bulbech smíšená injekce, rohovky se barvily v různém rozsahu podle závažnosti poleptání. V 32 případech bylo zasaženo pouze jedno oko a v 19 případech obě oči. Vstupní vizus byl snížen na 3/60 až 6/60 v 7 případech, na 6/36—6/15 v 19 případech, 6/12 až 6/6 v 25 případech. Pouhé poleptání spojivky bez poškození rohovky bylo ve 2 případech. Zbýlých 49 případů mělo zasaženou spojivku i rohovku. Překrvení duhovky se vyskytlo v 10

Obr. 2. Výskyt poleptání očí Slovasolem v letech 1963—1980

případech. Při propuštění přetrvávaly na rohovce drobné makuly a nubekuly, a to při poleptání jednoho oka ve dvou případech, tj. 6,2 procenta, při poleptání obou očí ve třech případech, tj. 7,8 %. Průměrná délka hospitalizace při poleptání jednoho oka byla 10 dnů, při poleptání obou očí 15 dnů. Jedenkrát, při rozsáhlém poleptání více jak dvou třetin obou rohovek, došlo na jednom oku k normálnímu hojení, zatímco na druhém oku se vytvořila nesmáčivá skvrna a muselo být přistoupeno k opakované abrazi. Rohovka se zhojila sytou makulou, která snížila vizus na 6/18. V ostatních případech byl vizus při propuštění buď naturální, nebo s příslušnou korekcí 6/6, protože nubekuly i makuly byly mimo centrální oblast rohovky.

Léčení na našem oddělení spočívalo v opakovaném výplachu, dále pak aplikaci antibiotické masti, nejčastěji oftalmoframykoinové, a v přiložení obvazu. V 10 případech při překrvení duhovky byla aplikována mydriatika, nejčastěji scopolamin.

Závěr

Přestože poleptání očí Slovasolem nepatří k vážným poškozením a při výše uvedené léčbě dochází ve většině případů ke zhojení, jde o zranění zcela zbytečné, způsobené jak ne-

ukázněností vojáků, tak nedostatečnou kontrolní činností nadřízených, nedodržováním bezpečnostních předpisů o použití ochranných prostředků. Vzhledem k tomu, že voják provádějící ošetření techniky bývá prakticky vždy řidičem, dochází tak k jeho vyřazení z provozu a tím k absenci ve výcviku.

Z obr. 2 znázorňujícího počet poleptání očí Slovasolem za 19 let vyplývá, že v posledních dvou letech je patrný vzestup počtu případů. Z tohoto důvodu jsme pokládali za nutné o této skutečnosti informovat, jakož i upozornit příslušné vševojskové orgány na nutnost dodržování bezpečnostních opatření ve smyslu předpisu Všeob-21-1/1 hlava 3.

Souhrn

Autoři podávají zprávu o 51 nemocných, kteří v letech 1963—1980 utrpěli poleptání oka Slovasolem. Protože těchto úrazů přibývalo hlavně za poslední 2 roky, upozorňují autoři na tyto úrazy, na jejich průběh, následky i na nutnost dodržování bezpečnostních opatření ve smyslu předpisu Všeob-21-1/1 hlava 3.

Literatura

Blažej, A. aj.: Tenzidy. Bratislava, Alfa 1977.

Klíčová slova: Slovasol; Poleptání oka; Léčba.